

Іван І. Черленяк, Оксана А. Курей
**ЕКОНОМІЧНА ДИНАМІКА КРАЇН КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ
У ФОКУСІ ІНДЕКСІВ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ
ТА ІННОВАЦІЙНОСТІ**

У статті досліджено тенденції розвитку інноваційної компоненти економік країн Карпатського регіону у фокусі індексів конкурентоспроможності та інноваційності. Також визначено тренди, які можуть слугувати позитивним досвідом для економіки України. Надано рекомендації щодо створення передумов для економічного зростання України на основі становлення елементів інноваційного економічного середовища.

Ключові слова: рейтинг конкурентоспроможності; індекс інноваційності; технологічний уклад; роздаткова економіка; Карпатський регіон.

Рис. 1. Табл. 4. Літ. 12.

Іван И. Черленяк, Оксана А. Курей
**ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ДИНАМИКА СТРАН
КАРПАТСКОГО РЕГИОНА В ФОКУСЕ ИНДЕКСОВ
КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ И ИННОВАЦИОННОСТИ**

В статье исследованы тенденции развития инновационной компоненты экономик стран Карпатского региона в фокусе индексов конкурентоспособности и инновационности. Также определены тренды, которые могут служить положительным опытом для экономики Украины. Даны рекомендации по созданию предпосылок для экономического роста Украины на основе становления элементов инновационной экономической среды.

Ключевые слова: рейтинг конкурентоспособности; индекс инновационности; технологический уклад; раздаточная экономика; Карпатский регион.

Ivan I. Cherlenyak¹, Oksana A. Kurei²
**ECONOMIC DYNAMICS OF THE CARPATHIAN REGION'S
COUNTRIES IN THE FOCUS OF COMPETITIVENESS
AND INNOVATION INDICES**

The innovation components trends of the Carpathian region's economies in the focus of their competitiveness and innovation indices are studied in this article. These trends can serve as a positive experience for Ukraine. Recommendations on creating the conditions for economic growth in Ukraine based on the formation of innovative elements of its economic environment are offered.

Keywords: competitiveness ranking; innovation index; technological mode; distributing economy; Carpathian region.

Постановка проблеми. В національному господарстві кожної країни одночасно співіснує певна сукупність вкладених оболонь (т.зв. «матрьошка») технологічних укладів, яка індукує співіснування нововведень. Тому нововведення як фактор економічного розвитку мають різні класи значимості: етап-творчі евристичні винаходи та нововведення; винаходи та нововведення, які каскадно генерують новий технологічний уклад; нововведення та винаходи, які покращують виробництво в межах уже сформованих технологічних укладів. Передовому технологічному етапу відповідає і певна епоха соціальної та економічної еволюції по осі індустріалізації. Загальний інтерес для науки та

¹ Uzhhorod National University, Ukraine.

² Uzhhorod National University, Ukraine.

практики становить те, який спосіб сумісного впорядкування «традиційних» видів економічної діяльності та інноваційної діяльності є результативним для економічного зростання країни в постіндустріальну епоху.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз процесів економічного зростання і підвищення конкурентоспроможності та аналіз достовірності методик та інструментів рейтингового оцінювання, питання розробки інструментарію моніторингу та аналізу інноваційного розвитку розглядають у своїх дослідженнях А. Князевич [1], А. Козлова [2], Л. Лігоненко [3], В. Лошенюк [4], І. Павленко [6], Л. Петренко [6].

Невирішені раніше частини загальної проблеми. У більшості країн світу підтримка й стимулювання процесів створення та комерціалізації нових технологій офіційно визнані основою національних стратегій конкурентоспроможності і є пріоритетним напрямом державної економічної політики. Реалізація такої політики для деяких держав дає дуже добрі результати, для деяких – не зовсім. Актуальним залишається дослідження умов і тенденцій впливу інновацій та стану інноваційної системи країни на конкурентоспроможність та економічне зростання України за період останніх 5 років у сучасних умовах «нової економіки» та перспектив економічної інтеграції з ЄС.

Метою дослідження є аналіз економічної динаміки і тенденцій розвитку інноваційної компоненти економік країн Карпатського регіону у фокусі індексів конкурентоспроможності та інноваційності для визначення трендів, які можуть слугувати позитивним досвідом для економіки України.

Основні результати дослідження. У глобальних ринкових умовах діалектичний процес інтеграції вимірів і структур національних інноваційних систем (НІС) через конкуренцію-координацію з метою формування конкурентоспроможних фірм та конкурентоспроможних національних економік повинен стати одночасно метою, результатом і основою розвитку. Проте варто зауважити, що для наздоганяючих постсоціалістичних економік дуже важливою є якість інноваційної діяльності підприємств. Тому для реального аналізу ролі інноваційної складової економіки її треба завжди оцінювати на двох рівнях, у двох діяльнісних вимірах: акторному та макросистемному. Причому як у фокусі проблеми економічного зростання, так і проблеми зростання конкурентоспроможності національної економіки.

У цьому зв'язку для оцінювання економічних і технологічних змін будемо в нашому дослідженні використовувати як дані про розміри економік, тобто абсолютні показники (ВВП, ВНП, ВВП на душу населення тощо), так і індексно-експертні системи: 1) рейтинг глобальної конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index – GCI); 2) Глобальний індекс інновацій (Global Innovation Index – GII).

Відомо, що для визначення GCI використовуються загальнодоступні статистичні дані та результати опитування керівників компаній у країнах, охоплених дослідженням, за 12 групами чинників [7]. Загальний індекс GCI визначає місце країни відносно лідера в змагальній динаміці виробництва вартості. Лідером на кожному часовому етапі (рік, два, три) є та національна економіка, яка створює найбільшу концентрацію можливостей продукування доданої вартості на жителя країни (табл. 1).

Таблиця 1. Позиціонування країн Карпатського регіону відносно країн-лідерів ЄС у GCI*

№	Показник	Загальний індекс		Тенденція	Базові умови		Тенденція	Підвищення ефективності		Тенденція	Фактори удосконалення інновацій		Тенденція
		2011–2012	2015–2016		2011–2012	2015–2016		2011–2012	2015–2016		2011–2012	2015–2016	
Країни-лідери ЄС													
1	Німеччина	6	4	2	11	8	3	13	10	3	5	3	2
2	Велика Британія	10	10	0	21	25	-4	5	5	0	12	9	3
3	Бельгія	15	19	-4	22	23	-1	15	18	-3	14	15	-1
4	Франція	18	22	-4	23	26	-3	17	19	-2	17	20	-3
5	Австрія	19	23	-4	18	20	-2	19	24	-5	13	14	-1
6	Італія	43	43	0	47	53	-6	40	43	-3	30	28	2
Країни Карпатського регіону													
1	Чехія	38	31	7	45	31	14	29	26	3	32	32	0
2	Польща	41	41	0	56	44	12	30	34	-4	57	57	0
3	Румунія	77	53	24	89	70	19	62	44	18	99	84	15
4	Угорщина	48	63	-15	55	59	-4	42	49	-7	52	69	-17
5	Словаччина	69	67	2	60	56	4	44	47	-3	71	59	12
6	Україна	82	79	3	98	101	-3	74	65	9	93	72	21

* складено за даними [11; 12].

Аналіз індексних даних одночасно для всіх європейських країн є досить громіздким і тому малоінформативним в аналітичному сенсі. Для аналітичних оцінок економічного руху України ми досліджували такі фокус-групи: 1) рух України відносно лідерів ЄС; 2) рух України відносно групи Карпатського регіону; 3) рух країн Карпатського регіону відносно країн-лідерів ЄС. Спочатку розглянемо 3-тю фокус-групу (табл. 1). З табл. 1 зрозуміло: поки що формально немає катастрофічного відставання (розриву) між економіками країн-засновниць ЄС та економіками Карпатського регіону (Італію за значенням GCI навіть дещо випереджає Чехія). Стосовно аналізу руху в межах 1-ої фокус-групи (Лідери/Україна) виходимо з того, що оцінка конкурентоспроможності економіки в світі стосується можливостей національних виробників конкурувати на внутрішньому і зовнішньому ринках із виробниками інших країн, а отже, найбільш об'єктивними в цьому аспекті є порівняльні оцінки української економіки в рейтингах міжнародних організацій [4]. Відтак, розглядаючи відношення GCI України як такої, що розташована найнижче за рейтингом у Карпатському регіоні, та GCI Німеччини як найбільш успішної у ЄС, бачимо, що розрив стає катастрофічним – 75 пунктів, або у 20 разів. Така ситуація свідчить про те, що економіка України у 20 разів менш ефективна у створенні доданої вартості, ніж економіка Німеччини. Для виявлення факторів та складових такої негативної динаміки далі розглянемо складові GCI та

окреслимо певні закономірності формування джерел і факторів формування конкурентоздатності на основі порівняльного аналізу (табл. 2).

Розглянемо взаємодію факторних складових конкурентоспроможності для лідера групи країн Карпатського регіону – Чехії. Із табл. 2 видно, що такі фактори, як хороші базові умови, тобто, державні інститути, інфраструктура, макроекономічні умови, що створені вмілою макроекономічною та соціальною політикою попереднього періоду, для Чехії планомірно стають джерелом підвищення ефективності та передумовою становлення факторів розвитку факторів удосконалення інновацій. Стосовно факторних складових конкурентоспроможності аутсайдера групи – України, то порівняння з результатами Чехії демаонструє, що «відсталі» державні інститути, занедбана інфраструктура, невдала макроекономічна політика уряду стали джерелом зниження ефективності вищої освіти та професійної підготовки, ефективності товарних ринків, ефективності ринку праці, рівня технологічної готовності до сучасних сфер виробництва, розвитку фінансових ринків. Згідно з даними GCI, у 2015 р. Україна найбільше втратила позицій за показниками, які характеризують розвиток інфраструктури, макроекономічне середовище та розвиток фінансового ринку. Причому, за деякими позиціями Україна «очолює» загальні списки з кінця, зокрема, за міцністю банків маємо 140-ве місце зі 140 країн світу; за регулюванням фондових бірж – 135-те, за негативними інфляційними змінами – 134-те [12]. Це підкреслює недієздатність інститутів соціального та державного управління, що задають базові для зростання національного господарства умови.

Важливим є питання відносного внеску акторних і макросистемних джерел гальмування української економіки, що виникає як у інноваційно-технологічній, так і в інноваційно-підприємницькій (шумпетеріанській) сферах, яку компонента загального GCI визначає як «фактори удосконалення інновацій». Зауважимо, що порівняно, наприклад, з Угорщиною, Румунією, Польщею, в Україні в 1990-их рр. ще були глобально конкурентними та продуктивними такі високотехнологічні галузі як космічна галузь, ядерна енергетика, літакобудування, матеріалознавство та інші, призначені для задоволення запитів насамперед ВПК. Тому локальні сектори «традиційно високотехнологічних» галузей в Україні ще «по інерції» функціонально залишилися, що формально суттєво покращує показник № 12 в табл. 2. для України. Але дані табл. 2 засвідчують також і те, що ці локальні сегменти не здатні привести до формування позитивної ділової динаміки на замкненій власній компонентній базі ресурсів, компетенцій і знань. Тому певний технологічний розвиток України за сучасних умов може відбуватися лише з використанням запозичених та закордонних інновацій.

Для оцінювання особливостей характеру та змісту вітчизняних проблем на шляху формування факторів удосконалення інновацій використаємо Глобальний індекс інновацій, який відображає порівняльний аналіз країн у призмі варіацій країнових компетенцій у сфері інновацій. Станом на 2015 р. [9] GIІ ґрунтується на двох субіндексах – на субіндексі ресурсів інновацій та субіндексі результатів інновацій. Субіндекс ресурсів інновацій функціонально визначається через такі фактори: «Інституції» – «Людський капітал та дослід-

Таблиця 2. Порівняльна динаміка загальних та факторних рейтингів країн Карпатського регіону за Індексом глобальної конкурентоспроможності¹⁾

№	Показник ¹⁾	Україна		Польща		Румунія		Словаччина		Угорщина		Чехія	
		2011-2012	2015-2016	2011-2012	2015-2016	2011-2012	2015-2016	2011-2012	2015-2016	2011-2012	2015-2016	2011-2012	2015-2016
	Загальний індекс	82	79	41	41	77	53	69	67	48	63	38	31
I	Базові умови:		98	56	44	89	70	60	56	55	59	45	31
1	державні інститути	131	130	52	58	99	86	101	104	73	97	84	57
2	інфраструктура	71	69	74	56	95	86	57	57	46	48	36	41
3	макроекономічні умови	112	134	74	46	87	34	56	41	67	52	43	21
4	охорона здоров'я та початкова освіта	74	45	40	40	66	83	43	50	54	72	51	27
II	Підвищення ефективності:	74	65	30	34	62	44	44	47	42	49	29	26
5	вища освіта та професійна підготовка	51	34	31	31	55	59	53	53	45	57	30	29
6	ефективність товарних ринків	129	106	52	46	96	73	51	54	55	72	36	37
7	ефективність ринку праці	61	56	58	81	92	78	59	100	66	77	42	47
8	розвиток фінансових ринків	116	121	34	43	84	55	47	35	63	65	53	24
9	технологічна готовність	82	86	48	41	60	46	37	44	36	48	31	29
10	обсяг ринку	38	45	20	21	44	43	58	62	52	51	40	47
III	Фактори удосконалення інновацій:	93	72	57	57	99	84	71	59	52	69	32	32
11	рівень розвитку бізнесу	103	91	60	55	102	88	63	57	69	90	36	30
12	інновації	74	54	58	64	95	75	96	66	34	51	33	35

* складено за даними [11; 12].

¹⁾Значення індексу і чинників наведені у 2011–2012 рр. – за результатами досліджень 142 країн, у 2015–2016 рр. – 140 країн.

ження» – «Інфраструктура рівень розвитку ринку» – «Рівень розвитку бізнесу». Якість «Інституцій» визначається через: 1) політичне середовище; 2) регуляторне середовище; 3) бізнес-середовище. «Людський капітал і дослідження» визначається як: 1) освіта; 2) вища освіта; 3) дослідження і розвиток. «Інфраструктура» детермінується 1) інформаційно-комунікаційними технологіями; 2) загальною інфраструктурою 3) екологічною безпекою. «Рівень розвитку ринку» детермінується такими факторами: 1) кредитування; 2) інвестиції; 3) торгівля і конкуренція. «Рівень розвитку бізнесу» детермінується такими показниками: 1) працівники розумової сфери; 2) інноваційні зв'язки; 3) засвоєння знань. Субіндекс результатів інновацій визначається через: 1) технології та знання; 2) творчість. Технології та знання, в свою чергу, структурно реалізуються через феномени: створення знань – вплив знань – розподіл знань. Творчість визначається через феномени: нематеріальні активи – творчі товари та послуги – творчість онлайн. Результати аналізу факторних складових індексу інновацій наведено в табл. 3.

Таблиця 3. Динаміка Глобального індексу інновацій та його факторних складових для країн Карпатського регіону*

Рік/тенденція змін	Глобальний індекс інновацій		Коефіцієнт ефективності інновацій		Субіндекс ресурсів інновацій		Субіндекс результатів інновацій	
	Значення	Рейтинг країни	Значення	Рейтинг країни	Значення	Рейтинг країни	Значення	Рейтинг країни
Україна								
2011	35,01	60	0,77	40	39,59	67	30,42	52
2012	36,10	63	0,90	14	38,00	78	34,20	47
2013	35,78	71	0,89	31	37,91	83	33,65	58
2014	36,26	63	0,90	14	38,15	88	34,37	46
2015	36,45	64	0,87	15	39,06	84	33,85	47
Зміна 2015 до 2011	1,44	-4	0,10	25	-0,53	-17	3,43	5
Польща								
2011	38,02	43	0,64	85	46,29	41	29,74	55
2012	40,40	44	0,71	80	47,10	41	33,60	50
2013	40,12	49	0,68	110	47,82	39	32,42	64
2014	40,64	45	0,72	76	47,31	40	33,98	48
2015	40,16	46	0,66	93	48,44	39	31,87	56
Зміна 2015 до 2011	2,14	-3	0,02	-8	2,15	2	2,13	-1
Румунія								
2011	36,83	50	0,76	49	41,80	55	31,86	47
2012	37,80	52	0,72	77	43,90	51	31,70	57
2013	40,33	48	0,88	34	42,82	50	37,84	40
2014	38,08	55	0,84	24	41,36	65	34,80	44
2015	38,20	54	0,74	58	43,95	57	32,45	52
Зміна 2015 до 2011	1,37	-4	-0,02	-9	2,15	-2	0,59	-5
Словаччина								
2011	39,05	37	0,62	92	48,27	35	29,83	54
2012	41,40	40	0,75	65	47,30	40	35,40	43
2013	42,25	36	0,75	84	48,33	37	36,17	45
2014	41,89	37	0,79	45	46,75	43	37,02	38

Закінчення табл. 3

Рік/тенденція змін	Глобальний індекс інновацій		Коефіцієнт ефективності інновацій		Субіндекс ресурсів інновацій		Субіндекс результатів інновацій	
	Значення	Рейтинг країни	Значення	Рейтинг країни	Значення	Рейтинг країни	Значення	Рейтинг країни
2015	42,99	36	0,76	48	48,93	37	37,05	38
Зміна 2015 до 2011	3,94	1	0,14	44	0,66	-2	7,22	16
Угорщина								
2011	48,12	25	0,89	11	51,04	33	45,20	16
2012	46,50	31	0,82	41	51,20	37	41,90	29
2013	46,91	31	0,94	23	48,48	36	45,37	23
2014	44,61	35	0,90	15	47,04	41	42,18	29
2015	43,00	35	0,78	35	48,25	42	37,74	37
Зміна 2015 до 2011	-5,12	-10	-0,11	-24	-2,79	-9	-7,46	-21
Чехія								
2011	47,30	27	0,78	33	53,11	26	41,49	24
2012	49,70	27	0,87	22	53,30	31	46,10	23
2013	48,36	28	0,81	53	53,43	27	43,28	26
2014	50,22	26	0,87	18	53,59	27	46,85	17
2015	51,32	24	0,89	11	54,18	27	48,46	17
Зміна 2015 до 2011	4,02	3	0,11	22	1,07	-1	6,97	7

* складено за даними [9].

У 2015 р. для визначення Глобального індексу інновацій було досліджено 141 країну світу та використано 79 індикаторів, згрупованих у різні тематичні розділи. При цьому аналіз рейтингів країн за індексом інноваційності останніх 5 років виявив, що деяким країнам навіть в одній регіональній (чи доходній) категорії вдається набагато краще імплементувати інновації, ніж іншим (рис. 1).

Як видно з рис. 1, лідер групи – Чехія – вдвічі ефективніше впроваджує інновації, ніж аутсайдер – Україна. ГП мав би об'єктивно відображати детермінанти формування інновацій. Ми вважаємо, що значна частка «чорної» та «сірої» економіки може деформувати рівень об'єктивності певних індикаторів і факторних складових. Наскільки об'єктивно відображають характер та проблеми економічного зростання сучасні експертно-індексні системи? Вважаємо, що з позиції такого інструменту розробки альтернатив стратегічного управління, як теорія ігор, індекси конкурентоспроможності результативно відображають стратегічні тенденції конкурентної боротьби за ринки й позиції. Але економічне зростання усе ж слід планувати на основі базової економічної моделі та відповідної їй економічної теорії. У рамках якої економічної моделі можна об'єктивно трактувати результати відставання економіки України? Яка економічна теорія здатна забезпечити об'єктивність розуміння змісту змін та адекватне управління змінами?

Псевдоамериканська ліберальна економічна концепція, прийнята як ідеологія «українських економічних реформ», не призвела за 25 років до створення продуктивної конкурентної макроекономічної ситуації в Україні.

Поточна позиція економіки України серед економік країн Європи, зокрема, відносно сусідніх країн Карпатського регіону та тенденція економічного руху мала би стати «відправною точкою» шляху та змісту програми урядових реформ. Для цього уряд повинен опиратися на певну модель економічного руху із «вимірюваними» параметрами руху. Тому необхідно звернути увагу на неокласичні та інституціональні теорії у контексті формування умов конкурентоспроможності національних економік. Неокласична економічна наука основну увагу приділяє виробничим функціям і виробничим (трансформаційним) витратам, інституційна теорія – трансакційним витратам. Нова інституційна економічна теорія намагається поєднати ці аспекти функціонування фірм, ринків та економіки. Тому в трансформаційній економіці України варто би проводити збалансування ролей фіктивного та реального секторів економік на основі політики, яка враховує детермінанти економічного росту, найкраще представлені в обох цих моделях.

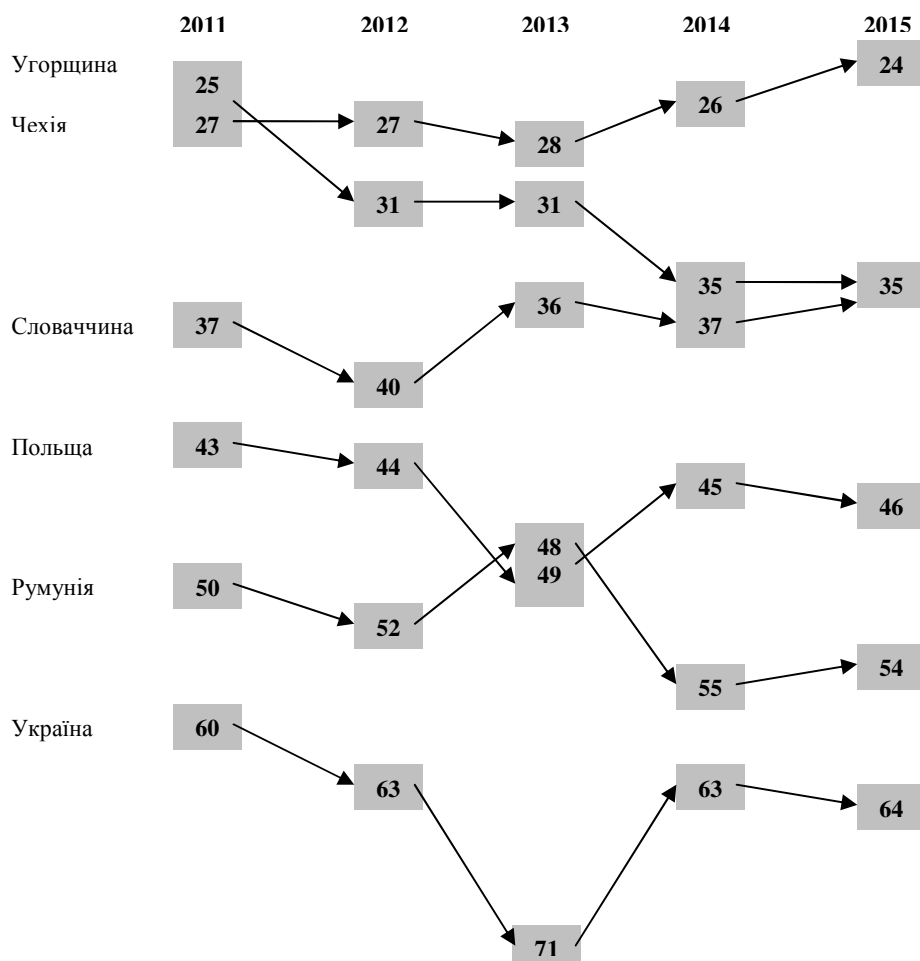


Рис. 1. Рух країн Карпатського регіону у позиціях рейтингу Глобального індексу інновацій, авторська розробка

Для розробки реалістичної моделі економічного руху України та конкурентної стратегії країни хоча б на 5 років важливо також враховувати, на які саме економічні теорії спирається концептуальне ядро індексних систем оцінювання. Проводячи аналіз змістового наповнення методик формування характеристик експертно-індексного оцінювання національних економік, стає зрозумілим, що концептуальне розуміння суті економічного руху, прийнятого новою інституціональною економічною теорією (НІЕТ), складає одну з основних смислових баз цих методик. Тому реформи, які можуть покращити рейтингові показники конкурентоспроможності України, мають сформулювати насамперед дієві інститути правосуддя, власності, відповідальності за власність, конкуренції, представницької демократії, відповідальної влади. На цих підвалинах процес реформування країни повинен створити можливість самоорганізації такого соціального інституту, як ринок, дати дорогу капіталізму та конкуренції в їх сучасних продуктивних формах. Усе це разом дозволить перейти від олігархізованої постсоціалістичної роздаткової економіки – економіки, що імітує ринковий економічний механізм управління національним господарством, при якому регульований публічною владою бюджетний потік роздається акторам ринку на основі позаринкових мотивацій, – до ринкової економіки з капіталістичною відповідальністю за ризики підприємницької діяльності. Без таких кроків комерціалізація інновацій у новий технологічний уклад неможлива, оскільки в роздатковій економіці конкуренція відбувається не за споживача, а за політичні важелі впливу на роздаткову бюджетну політику та роздаткові схеми отримання ресурсів. Це вимагає існування «нелегальних» трансакційних зусиль та трансакційних витрат, які до того ж не поповнюють ВВП.

У контексті дослідження складових як генерування, так і гальмування економічного руху, важливим є зауваження Д. Норта про некоректність твердження, що технології визначають тільки трансформаційні витрати, а інститути визначають тільки трансакційні витрати. Д.Норт доводить, що інститути впливають і на технології, оскільки життєві ділові ситуації демонструють складні взаємозв'язки між трансакційними і трансформаційними витратами. Технологія, з його точки зору, задає тільки верхню межу досяжного економічного зростання [5]. У фокусі положень інституціональної теорії це означає, що за нульових трансакційних витрат збільшення обсягу знань та їх застосування є ключем до потенційного добробуту [10].

Але як показує досвід, для роздаткової постсоціалістичної економіки чомусь ключ до добробуту не знаходиться. Чому? Для окреслення спектру раціональних ринкових відповідей на це питання і бізнесу, і уряду, і експертам доцільно виходити з положень: 1) діловий рух – це конкурентно-коаліційна стратегічна гра з ненульовою сумою; 2) економічне зростання – це процес реалізації ділових цілей, досяжність яких забезпечується технологіями та ресурсами на певній інституційній базі. На цій смисловій основі розглянемо тенденції зміни розмірів економіки у призмі основних макроекономічних показників та позицій у рейтингах країн ЄС та України (табл. 4).

Для фокусування суті інтегральних залежностей конструкційно в табл. 4 відображено зміну основних макроекономічних показників досліджуваних

Таблиця 4. Тенденції основних макроекономічних показників та позицій у рейтингах країн-лідерів ЄС та країн Карпатського регіону*

№	Країна	ВВП			ВВП на душу населення			Зовнішньоторговецьке сальдо					Зміна позицій у рейтингах		
		2010	2014	Тенденція	2010	2014	Тенденція	2010	2014	2010	2014	Тенденція	GCI	GPI	
		млрд дол. США	млрд дол. США	%	тис. дол. США	тис. дол. США	%	млрд дол. США							
Країни-лідери ЄС															
1	Австрія	376,8	437,1	16,0	45,0	51,3	14,0	12,3	16,1	3,8					
2	Бельгія	465,7	534,7	14,8	42,6	47,7	12,0	8,6	10,1	1,5					
3	Велика Британія	2247,5	2945,1	31,0	36,1	45,7	26,6	-57,3	-53,6	3,7					
4	Італія	2055,1	2148,0	4,5	34,1	35,8	5,0	-41,8	68,1	109,9					
5	Німеччина	3315,6	3859,5	16,4	40,6	47,6	17,2	176,9	247,5	70,6					
6	Франція	2582,5	2846,9	10,2	41,0	44,5	8,5	-49,8	-52,1	-2,3					
Країни Карпатського регіону															
7	Польща	468,5	546,6	16,7	12,3	14,4	17,1	-8,7	9,9	18,6					
8	Румунія	161,6	200,0	23,8	7,5	10,0	33,3	-9,4	0,2	9,6					
9	Словаччина	87,5	100,0	14,3	16,1	18,5	14,9	-1,3	4,2	5,5					
10	Україна	136,4	130,7	-4,2	3,0	3,1	3,3	-3,8	-5,4	-1,6					
11	Угорщина	129,0	137,1	6,3	12,9	13,9	7,8	6,9	10,1	3,2					
12	Чехія	192,2	205,7	7,0	18,3	19,6	7,1	6,4	14,1	7,7					

* складено за даними [8].

країн та основних індексів, до яких були віднесені Індекс глобальної конкурентоспроможності та Глобальний індекс інновацій. Як видно з табл. 4, в обох групах країн за даний період відбулося зростання як показника ВВП, так і темпу росту ВВП в розрахунку на душу населення – від найбільших результатів 31,0% та 26,6% (Велика Британія) до найменших 4,5% та 5,0% (Італія) та від 23,8% та 33,3% (Румунія) до -4,2% та 3,3% (Україна) для обох зазначених показників відповідно. Україна виявилася єдиною серед досліджуваних країн, яка показала негативну динаміку зміни показника ВВП, що зменшився на 4,2% за 5 років. Значення показника зовнішньоторговельного сальдо для всіх країн, крім Франції та України, також збільшилося. Характерно, що як у Франції, так і в Україні збільшилося негативне зовнішньоторговельне сальдо, тоді як Італії, Великій Британії, а також таким країнам Карпатського регіону, як Польща, Румунія та Словаччина, вдалося значно зменшити негативне сальдо зовнішньоторговельного балансу.

Як видно з табл. 4, інноваційний розвиток економіки більш виразний у тих країнах, де ВВП на душу населення вище. Це логічно, оскільки в ринковій економіці економічне зростання країни на інноваційній основі забезпечується у конкурентно-альтернативній та коаліційно-стратегічній грі двох парадигм розвитку: інвестиційної та інноваційної. Причому зовнішні та внутрішні інвестиції мають різну значимість для запозичальної та евристичної інноваційної складової розвитку. Звичайно, більший мультиплікативний ефект дають внутрішні інвестиції. Але позитивний ефект, як видно на прикладах Словаччини й Польщі, можуть дати й зовнішні інвестиції. Проте без власної бази евристичних інновацій, здатних до швидкої комерціалізації, це можуть будуть тільки запозичувальні копіювальні інновації. При цьому тільки евристичні інновації є дійсно новими знаннями, які не мали безпосередньо (безперервно) близьких аналогів-варіацій на попередніх етапах цивілізаційної еволюції виробництва, економіки, науки та культури. Евристична інновація є діалектичною протилежністю імітаційних інновацій, створених на базі копіювання (імітації) передового досвіду лідерів галузі чи виду діяльності.

Але чи раціональними є сподівання на масштабні автономні внутрішні інвестиції в країнах Карпатського регіону? Грубу оцінку на основі даних про функціонування легального сектору економіки можна отримати з порівняльного аналізу ВВП на душу населення або питомого ВВП (ВВП/н.д.н.). Але для інноваційного розвитку ще більш суттєвим є темп зростання ВВП на душу населення, оскільки він визначає можливість (схильність) до заощаджень.

Для групи лідерів у 2010 р. середнє позиційне значення ВВП (н.д.н.) становило 39,9 тис. дол. США, а в 2014 р. – 45,43 тис. дол. США. Для країн Карпатського регіону в 2010 р. середнє позиційне значення ВВП (н.д.н.) становило 11,68 тис. дол. США, а в 2014 р. – 13,25 тис. дол. США. Враховуючи глобалізацію споживчих ринків і вирівнювання цін на товари першої необхідності, можна стверджувати, що внутрішнє заощадження та внутрішнє інвестування для країн Карпатського регіону є ускладненим, а для України зі значенням у 2010 р. ВВП (н.д.н.) 3,0 тис. дол. США та у 2014 р. – 3,1 тис. дол. США відповідно – за рахунок легального сегменту економіки є взагалі неможливим.

Із скомпонованих нами таблиць також видно, що лідерами ЄС (Німеччина, Велика Британія, Австрія) за показниками розмірів економік та рейтингом конкурентоспроможності може бути забезпечено баланс між зовнішніми та внутрішніми інвестиціями і власними інноваціями та запозиченими і вторинними інноваціями. Але в групі країн-лідерів ЄС тільки Великій Британії при позитивній тенденції зміни основних макроекономічних показників вдалося в короткостроковому періоді зберегти або покращити свої позиції за всіма індексами, перемістившись у рейтингу глобальної інноваційності аж на 8 сходинок угору, що є найкращим результатом серед усіх досліджених країн.

Країни Карпатського регіону виявили неоднорідні тенденції зміни своїх позицій у рейтингах в короткостроковому періоді. Так, вагоме покращення відбулося у позиціях Румунії за одночасного зростання усіх макроекономічних показників. При цьому Румунія виявилася лідером у своїй групі з покращення своїх позицій у рейтингу за GCI (на 24 позиції). Водночас Угорщина продемонструвала погіршення позицій за двома індексами при позитивній тенденції зміни основних макроекономічних показників. Україні, попри надважку макроекономічну ситуацію, вдалося покращити свої позиції в рейтингу GCI, головним чином, за рахунок удосконалення складових GCI, які стосуються підвищення ефективності та факторів інноваційності (табл. 2). При цьому, за оцінками Всесвітнього економічного форуму, у 2015–2016 рр. найбільш проблемними факторами для ведення бізнесу в Україні є корупція, доступ до фінансування, інфляція, політична нестабільність, рівень оподаткування, неефективна бюрократична система, складність податкової системи, валютне регулювання, урядова нестабільність, обмежувальні трудові норми, нездатність до інновацій, невідповідна інфраструктура [12]. Таким чином, результати спостережень, наведені в табл. 3, доводять, що у короткостроковій перспективі не існує прямого кореляційного зв'язку між результатами зміни основних макроекономічних показників ВВП, ВВП на душу населення та зовнішньоторговельного балансу та результатами зміни позицій аналізованих країн у рейтингах Індексу глобальної конкурентоспроможності та Глобального індексу інновацій. Особливий інтерес представляє питання, наскільки сильним є кореляційний зв'язок між результатами зміни основних макроекономічних показників ВВП, ВВП на душу населення та зовнішньоторговельного балансу та результатами зміни позицій аналізованих країн у рейтингах GCI та GII у довгостроковій перспективі.

Висновки. ВВП на душу населення навіть у успішних країнах Карпатського регіону є низьким для заощаджень та формування достатніх автономних внутрішніх інвестицій в евристичні випереджувальні інновації. Разом з тим, показники зростання розмірів економіки цих країн демонструють успішність політики впровадження імітаційних інновацій через залучення іноземних інвестицій та адсорбцію цих інновацій у власне національне господарство. Зокрема, політика інноваційної абсорбції Чехії навіть дає можливість поступово створювати власний сегмент евристичних комерціалізованих інновацій.

Відносно високий показник субіндексу ресурсів інновацій, особливо компоненти «Людський капітал та дослідження» (у GII) та факторів удоско-

налення інновацій – складова «інновації» (у GCI) при вкрай низькому значенні ВВП н.д.н. України свідчить про наявність певного інноваційного сегмента, проте також указує на те, що він мало придатний для комерціалізації за існуючих умов роздаткової економіки. За таких умов обговорювати перспективи створення національної інноваційної системи є спробою розширення сегментів імітації ринкових економічних реформ в Україні.

Роздаткова економіка не сприяє становленню інноваційного економічного середовища. Вона перетворює національну інноваційну систему в «подвійно» імітаційну, підпорядкувавши її інтересам роздаткових схем. Для підвищення конкурентоспроможності та створення передумов економічного зростання України варто створити умови для переходу від переважного інвестування в інновації минулих технологічних укладів до інвестування в евристичні інновації майбутніх технологічних укладів. Для цього необхідно зусиллями усіх економічних агентів, що працюють в легальному полі, забезпечити рівноправність та рівноважливості акторного та національного рівнів координації, мотивування, розробки, комерціалізації та запровадження інновацій. Але, насамперед, для інноваційної спроможності країни необхідно реформувати роздаткову економіку в ринкову економіку, забезпечити формування внутрішнього ринку через деофшоризацію, формування соціального інституту економічної конкуренції, запровадити до функціонування адміністративні та економічні механізми утримання рівня ефективної конкуренції.

1. *Князевич А.* Глобальний інноваційний індекс – оцінка інноваційного потенціалу України // Вісник ТНЕУ.– 2013.– №2. – С. 142–148.
Knyazevych A. Hlobalnyi innovatsiyniy indeks – otsinka innovatsiynoho potentsialu Ukrainy // Visnyk TNEU.– 2013.– №2. – S. 142–148.
2. *Козлова А.* Інноваційні рейтинги як фактор економічного іміджу країни // Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова.– 2012. – Вип. 2, Т. 17. – С. 110–115.
Kozlova A. Innovatsiyni reitynhy yak faktor ekonomichnoho imidzhu krainy // Visnyk ONU imeni I.I. Mechnykova.– 2012. – Vyp. 2, T. 17. – S. 110–115.
3. *Лігоненко Л.О.* Оцінка інноваційності економіки України в міждержавних рейтингах // Вісник КНТЕУ.– 2012.– №3. – С. 5–22.
Lihonenko L.O. Otsinka innovatsiynosti ekonomiky Ukrainy v mizhderzhavnykh reitynhakh // Visnyk KNTEU.– 2012.– №3. – S. 5–22.
4. *Лошенко В.Є.* Конкурентоспроможність економіки України у міжнародних рейтингах // Науковий вісник Чернівецького університету.– Серія: Економіка. – 2009.– Вип. 494. – С. 14–22.
Losheniuk V.Ie. Konkurentospromozhnist ekonomiky Ukrainy u mizhnarodnykh reitynhakh // Naukoviy visnyk Chernivetskoho universytetu.– Seriya: Ekonomika. – 2009.– Vyp. 494. – S. 14–22.
5. *Норт Д.* Институты, институциональные изменения и функционирование экономики / Пер. с англ. А.Н. Нестеренко; Предисл. и науч. ред. Б.З. Мильнера. – М.: Начала, 1997. – 180 с.
Nort D. Instituty, institutsionalnye izmeneniia i funktsionirovanie ekonomiki / Per. s angl. A.N. Nesterenko; Predisl. i nauch. red. B.Z. Milnera. – M.: Nachala, 1997. – 180 s.
6. *Павленко І., Петренко Л.* Світовий досвід аналізу та моніторингу інноваційного розвитку // Агросвіт.– 2014.– №16. – С. 3–11.
Pavlenko I., Petrenko L. Svitoviy dosvid analizu ta monitorynhu innovatsiynoho rozvytku // Ahrosvit.– 2014.– №16. – S. 3–11.
7. *Цибульський В.О.* Конкурентоспроможність України в контексті глобалізації світової економіки // Економіка. Управління. Інновації.– 2013.– №1 // nbuv.gov.ua.
Tsybul'skiy V.O. Konkurentospromozhnist Ukrainy v konteksti hlobalizatsii svitovoi ekonomiky // Ekonomika. Upravlinnia. Innovatsii.– 2013.– №1 // nbuv.gov.ua.
8. Country // World Integrated Trade Solution // wits.worldbank.org.
9. Global Innovation Index 2015 // www.globalinnovationindex.org.

10. *Wallis, J.J., Nort, D.C.* (1986). Measuring the Transaction Sector in American Economy. 1870–1970. In: S.L. Engerman and R.E. Gallman. Long-Term Factors in American Economic Growth. Chicago University of Chicago Press. 234 p.

11. WEF (2011). The Global Competitiveness Report 2011–2012. Geneva: World Economic Forum, 2011. 527 p.

12. WEF (2015). The Global Competitiveness Report 2015–2016. Geneva: World Economic Forum, 2015. 384 p.

Стаття надійшла до редакції 6.06.2016.